

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарний факультет

Кафедра психології

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

напрямок підготовки 6.030103 «Практична психологія»

Мукачево – 2016

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни “ Педагогічна психологія ”. - Мукачево.: МДУ, 2016. - 40 с. (1.9 друк. арк.)

Укладачі: ст. викладач Барчій М.С., асистент Алмашій І.І.

Рецензент: док. пед. наук, проф. Товканець Г.В.

Затверджено Науково-методичною радою Мукачівського державного університету протокол № 8 від «03» лютого 2016 року

Методичні рекомендації розроблені для ознайомлення майбутніх фахівців із структурою та змістом дисципліни “Педагогічна психологія” надання їм конкретної методичної допомоги під час аудиторних навчальних занять, науково-пошукової та дослідницької роботи, самостійної підготовки. Дані методичні вказівки пропонують різні варіанти самостійного пошуку знань та індивідуального опрацювання матеріалу, фахових періодичних видань. Методичні рекомендації адресовано викладачам та студентам спеціальності «Практична психологія». Методичні матеріали містять пояснювальну записку, методичні вказівки до виконання самостійної роботи, перелік тем для самостійного вивчення та індивідуальної роботи, а також список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА ТЕМАМИ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА СРС.....	5
II. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І СРС.....	6
2.1 Методичні рекомендації до виконання семінарських занять.....	6
2.2 Пошуково–аналітична робота.....	7
2.3 Методичні вказівки до виконання самостійної роботи студентів.....	8
2.4 Забезпечення підготовки до поточних аудиторних занять.....	11
III. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА ЗАВДАННЯ ДО НИХ ..	12
3.1 Теми семінарських занять.....	12
3.2 Матеріали для забезпечення і організації індивідуальної роботи студентів ..	28
3.3 Зразок варіанту контрольної роботи ..	29
IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	31
4.1 Перелік питань,що виносяться на підсумковий та модульний контроль..	33
Короткий термінологічний словник.....	35
Перелік рекомендованих джерел.....	38

ВСТУП

Предметом вивчення навчальної дисципліни є дослідження психологічних закономірностей процесу спрямованої соціалізації у соціальному, спеціально організованому середовищі.

Міждисциплінарні зв'язки: Загальна психологія з практикумом, психодіагностика, вікова психологія з практикумом, соціальна психологія, педагогіка

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Вступ до педагогічної психології
2. Психологія навчання.
3. Психологія виховання.
4. Психологія педагогічної діяльності і особистості вчителя.

Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогічна психологія» є підготовка спеціалістів за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра відповідно до державних стандартів, встановлених освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою підготовки спеціалістів вищезазначеного фахового спрямування.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Педагогічна психологія» є розкриття психологічних закономірностей та механізмів навчання та виховання та психології педагогічної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні *знати*:

- предмет і завдання педагогічної психології;
- методологічні принципи та методи педагогічної психології;
- психологічні основи навчально-виховного процесу;
- психологічні умови становлення професійної компетентності та розвитку педагогічних здібностей вчителя;
- специфіку, функції, стилі педагогічного спілкування;
- психологічні основи педагогічної оцінки;

вміти:

- організовувати дослідження педагогічного процесу відповідно до методологічних засад;
- застосовувати адекватні методи дослідження навчально-виховного процесу;
- аналізувати психологічні умови, вікові особливості розвитку дитини в освітньому процесі;
- діагностувати рівень та якість засвоєння навчального матеріалу;
- діагностувати рівень вихованості школярів;
- здійснювати психологічний аналіз поведінкових проявів учнів;
- складати психолого-педагогічну характеристику учня;
- аналізувати психологічні умови ефективності педагогічного спілкування, стилів педагогічної діяльності. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин 3 кредити ЄКТС.

І. ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА ТЕМАМИ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА СРС
Питання для самостійного опрацювання, які не викладаються
на лекціях

Тема 1

1. Значення педагогічної психології для теорії і практики педагогічної діяльності.
2. Складання психолого-педагогічної характеристики учня як синтетичний метод дослідження особистості.

Рекомендована література: [3, 5, 8, 23]

Тема 2

1. Психологічні умови формування умінь і навичок.
2. Психолого-педагогічні основи засвоєння знань і понять.
3. Алгоритмізоване навчання. Навчання у співробітництві.
4. Психічний розвиток учнів в умовах комп'ютеризації навчання.

Рекомендована література: [2, 3, 5, 11]

Тема 3

1. Рівні та показники сформованості навчальної діяльності.
2. Психодіагностика розумової самостійності учнів.
3. Розвиток механізмів самооцінки, самоконтролю учіння.

Рекомендована література: [2, 3, 5, 11]

Тема 4

1. Вчинок у вихованні школярів.
3. Індивідуальний підхід у процесі виховання

Рекомендована література: [2, 3, 5, 8, 11, 16]

Тема 5

1. Класифікація виховних впливів у педагогічній психології.
2. Проблема діагностики вихованості учнів у сучасній педагогічній психології та шкільній практиці.

3. Можливості самовиховання в молодшому шкільному віці.

Рекомендована література: [2, 3, 5, 8, 11, 16]

Тема 6

1. Підібрати приклади педагогічного такту вчителя.
2. Стресостійкість вчителя, її формування.
3. Психологічний аналіз уроку

Рекомендована література: [3, 5, 11, 23, 24]

Тема 7- 8

1. Педагогічні стереотипи.
2. Комунікативні уміння вчителя.

3. Правила педагогічного спілкування.

5. Підібрати ігри та вправи на розвиток комунікативних умінь

Рекомендована література: [3, 5, 11,23,24,26]

II. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І СРС

2.1 Методичні рекомендації до виконання семінарських занять

Мета семінарських занять полягає у закріпленні і поглибленні набутих теоретичних знань студентів, опануванні навичками їх застосування при вирішенні конкретних процесуальних ситуативних питань, контролі за засвоєнням матеріалу, стимулюванні самостійної роботи щодо засвоєння основних положень та вивчення специфіки психології особистості.

Основою для підготовки до семінарських занять є методичні матеріали з дисципліни. Тематичним планом передбачено проведення практичних занять з основних тем дисципліни. На семінарських заняттях використовуються різні форми та методи контролю знань студентів: усне опитування, дискусія, реферативні повідомлення та їх обговорення, вирішення практичних завдань, тестовий контроль.

Семінарські заняття можуть проходити в різних формах: співбесіда, доповідь, реферативна доповідь, дискусія, колоквиум, рольові, кейсові ігри та ін.

Продуктивними і раціональними формами заняття є співбесіда та дискусія. Вони дають можливість обговорити питання з багатьох сторін і залучити до обговорення максимальну кількість студентів, допомагають розвивати мислення та мову, сприяють засвоєнню матеріалу.

Студент, беручи участь у практичному занятті, семінарі, при обговоренні того чи іншого питання повинен:

- чітко формулювати основні теоретичні положення;
- обґрунтовувати і доводити свої міркування і твердження;
- давати повну і стислу відповідь на поставлене запитання;
- доповнювати доповідача тощо.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні всебічно розглянути і усвідомити зміст питань, що виносяться на заняття, опрацювати необхідну літературу (підручники, навчальні посібники, наукову та спеціальну літературу). Перевірку засвоєння своїх знань студенти здійснюють за допомогою питань для самоконтролю.

Кращій підготовці до практичних занять сприятиме використання різних технічних засобів та технологій (комп'ютер, відеотехніка, мережа Internet, інформаційні банки даних). Найзручніше у навчальному процесі використовувати комп'ютер, він допомагає здійснювати пошук і систематизацію необхідної інформації, мінімізує витрати часу на такі дії, оптимізує самостійну роботу студентів, надає доробкам студентів закінченого і естетичного вигляду.

Загальні вимоги до учасників семінарського заняття:

- обов'язково прочитати текст першоджерела та рекомендовану додаткову літературу;
- підготуватися до виступу з кожного питання плану семінару;
- підготувати відповіді на запитання, наведені під кожним із пунктів плану заняття;
- рекомендовано виступати не з місця, а перед усією аудиторією;
- викладати думки своїми словами, а не завченими фразами, формулюваннями;
- будувати виступ згідно з планом, користуючись конспектом лише в разі цитування першоджерел;
- враховувати, що кожен виступ має складатися з трьох частин: вступу, основної частини і висновку;
- вільно триматися перед аудиторією, грамотно і переконливо говорити;
- кожен студент бере участь в обговоренні всіх питань семінару;
- після відповіді товариша вміти прокоментувати основне положення проблеми, задати йому додаткове запитання;
- формулювання своєї позиції розпочинати словами „я стверджую, що...“, „я вважаю, що...“, „моя позиція з цього питання така...“;
- для підтвердження або ж спростування тієї чи іншої тези наводити аргументи (цитати з тексту першоджерела, або думки, істинність яких обґрунтована).

Тести. Особливим способом контролю знань студентів є тестове опитування. Особливість роботи при підготовці до тестового контролю полягає у тому, що позитивне виконання тестових завдань потребує точних знань, доброї пам'яті, а у певних випадках – розвитку інтуїтивного мислення, оскільки під час тестування заборонено користуватися будь-якими джерелами.

Тестове завдання складається з одного питання і декількох відповідей, серед яких одна чи кілька правильних. Студент повинен вказати на правильні відповіді. У кінці заняття викладач робить висновок щодо рівня підготовки студентів до заняття, відзначає позитивні і негативні сторони відповідей, аналізує їх та ставить завдання на наступне заняття.

2.2 Пошуково–аналітична робота

Пошуково-аналітична робота є складовою СРС і полягає у проведенні самостійного пошуку джерел науково-теоретичного і практичного характеру з тем дисципліни «Педагогічна психологія», що дозволяє глибше і детальніше опанувати всі питання, визначені тематичним планом.

Пошук та огляд літературних джерел за заданою проблематикою. Робота із каталогами бібліотек. Для належної підготовки фахівця-

правознавця вивчення тієї чи іншої правової дисципліни тільки за допомогою конспекту лекцій та навчальних посібників, підручників є недостатнім. Тому студентам вкрай необхідно опрацювати першоджерела, наукову і спеціальну літературу. Її перелік, як правило, наводиться у навчально-методичному комплексі навчальної дисципліни.

Для отримання необхідної літератури студент зобов'язаний розпочати її пошук у бібліотеці. Якщо у методичному комплексі наводиться список додаткової літератури з усіма необхідними реквізитами (автор, назва джерела, місце та рік видання), то необхідно звернутися до алфавітного каталогу бібліотеки та знайти у ньому картку із необхідним джерелом і бібліотечним шифром. Якщо ж студент проводить наукове дослідження обраної правової проблеми, готує наукову доповідь, виступ на конференцію і йому не відомі реквізити джерела або саме джерело, то необхідно звернутися до систематичного бібліотечного каталогу. В цьому випадку завдання студента зводиться до пошуку необхідної галузі (підгалузі) права і в її межах знайти картку з необхідним джерелом та бібліотечним шифром. В інформаційно-бібліотечному комплексі МДУ зручною для користування є система комп'ютерних каталогів.

В подальшому студент повинен оформити за встановленим зразком бібліотечне замовлення на літературу (внести шифр знайденого джерела та усі необхідні реквізити).

Робота із комп'ютерними інформаційними системами. Великий обсяг необхідної навчально-методичної та наукової інформації містить у собі мережа Internet, яка може бути використана студентами у підготовці до занять, написанні доповідей, рефератів, курсових робіт та ін.

Активне і раціональне використання засобів технічного забезпечення і новітніх технологій сприятиме ефективній підготовці до навчальних занять, розширенню і поглибленню знань.

2.3 Методичні вказівки до виконання самостійної роботи студентів

З урахуванням змісту, цілей та завдань, що вирішуються у процесі СРС з дисципліни «Педагогічна психологія», вирізняються два її основних види:

I – СРС, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять і вивчення окремих тем або питань, передбачених для самостійного опрацювання;

II – пошуково-аналітична робота.

Види та форми СРС	Форма контролю та звітності
<i>І. Підготовка до поточних аудиторних занять</i>	
1.1. Опрацювання прослуханого лекційного матеріалу, обов'язкових та додаткових літературних джерел	1.1. Активна участь у різних видах аудиторних занять
1.2. Вивчення окремих тем або питань,	1.2. Перевірка правильності

передбачених для самостійного опрацювання	виконаних завдань під час консультацій та аудиторних занять
1.3. Виконання домашніх завдань, написання рефератів, підготовка доповідей	1.3. Перевірка правильності виконання завдань, написання рефератів, заслуховування доповідей
1.4. Виконання та письмове оформлення завдань, тестів	1.4. Перевірка правильності виконання завдань і тестів під час аудиторних занять та консультацій
1.5. Підготовка до колоквиумів	1.5. Участь у колоквиумах
1.6. Підготовка до семінарських, практичних занять	1.6. Активна участь у семінарських, практичних заняттях
1.7. Підготовка до контрольних заходів (контрольних робіт) та інших форм поточного контролю	1.7. Написання та перевірка контрольної роботи, тестування тощо
1.8. Підготовка до підсумкового (семестрового) контролю	1.8. Перевірка екзаменаційних робіт
1.9. Підготовка до виконання комплексної контрольної роботи (ККР)	1.9. Виконання ККР
1.10. Підготовка до виконання ректорської контрольної роботи (РКР)	1.10. Виконання РКР
<i>II. Пошуково-аналітична робота</i>	
2.1. Пошук та огляд літературних джерел за заданою проблематикою	2.1. Доповідь за підготовленими матеріалами та їх оцінювання на аудиторних заняттях
2.2. Аналітичний розгляд наукових публікацій	2.2. Доповідь та обговорення результатів виконаної роботи під час аудиторних занять
2.3. Аналіз конкретних практичних ситуацій, підготовка до участі у ділових, кейсових іграх, виконання ситуаційних вправ і т. п.	2.3. Участь у ділових, кейсових іграх, виконання ситуаційних вправ тощо
2.4. Практикум з навчальної дисципліни з використанням комп'ютерного програмного забезпечення	2.4. Перевірка правильності виконання завдань

Для реалізації СРС у процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують завдання різних типів і рівнів складності. Студенту пропонуються типи завдань, які передбачають отримання матеріального результату.

Перший рівень СРС забезпечує засвоєння предметних знань, основних понять та термінів, видів та способів діяльності, формування навичок, умінь, але не передбачає самостійного застосування набутого.

Другий рівень СРС формує певні навички та вміння самостійно застосовувати засвоєні знання для виконання певних завдань:

- виконання вправ, тестів, розв'язання правничих ситуацій за лекційними матеріалами теми;
- підготовка контрольних запитань для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу теми;
- узагальнення теоретичних матеріалів за допомогою опорно-інформаційних схем;
- підготовка письмових робіт аналітичного характеру за тематичними матеріалами (рефератів, роз'яснень, консультацій) тощо.

Третій рівень передбачає самостійний інформаційний пошук, прийняття самостійних рішень та творчий рівень застосування набутих знань, навичок, умінь:

- підготовка тез доповіді, пропозицій, роз'яснень щодо практик застосування господарського законодавства тощо. Перевага надається завданням, які забезпечують алгоритмічно-дійовий та творчий рівень засвоєння знань, серед яких: завдання на вміння розв'язувати задачі; аналізувати ситуації, випадки. Факт виконання таких завдань свідчить про прагнення студентів до самореалізації та професійної рефлексії в процесі навчання.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні опрацювати прослуханий лекційний матеріал, всебічно розглянути зміст питань, що виносяться на заняття, опрацювати навчальну літературу, опрацювати питання, які винесені на самостійне вивчення. Перевірку засвоєння знань студенти здійснюють за допомогою контрольних питань для опрацювання лекційного матеріалу і підготовки до практичних занять, які охоплюють основні положення, що підлягають засвоєнню студентами відповідно до кожної теми дисципліни «Педагогічна психологія».

Кожна тема, яка виносяться на самостійне вивчення, передбачає кілька практичних і тестових завдань.

Практичні завдання включають в себе підготовку до тематичних колоквиумів, написання рефератів та доповідей за заданими темами, задачі й тестові завдання.

Окрему увагу слід приділити засвоєнню рекомендованої основної та додаткової літератури за кожною темою.

Одним із важливих засобів у засвоєнні знань є написання рефератів. Написання реферату повинне починатись із складання продуманого змісту, який складається зі вступу, 2–3 розділів, які можуть ділитись на підрозділи. У вступі визначається мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження, практичне і теоретичне значення теми.

В основній частині розкривається зміст досліджуваної проблеми.

Робота повинна завершуватись висновками, в яких викладаються основні результати дослідження.

Важливим засобом у засвоєнні знань студентами є вирішення ситуаційних задач, яке повинно носити творчий, аналітичний та самостійний характер з детальним обґрунтуванням рішень.

2.4 Забезпечення підготовки до поточних аудиторних занять

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни, а саме: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, практикумами, методичними вказівками тощо.

Зміст СРС з конкретної дисципліни може складатися з таких видів:

- уважне слухання і конспектування лекцій;
- підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних);
- виконання практичних завдань протягом семестру;
- самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни згідно з навчально-тематичним планом, оформлення звіту про самостійну роботу;
- реферування, анотування рекомендованої літератури;
- формулювання висновків і підсумків;
- відповіді на запитання і самостійне формулювання запитань до навчальної теми;
- заповнення таблиць, креслення структурно-логічних схем;
- складання термінологічних словників;
- підготовка до усіх видів контролю, в тому числі до модульних і комплексних, ректорських контрольних робіт;
- інші види діяльності, що ініціюються університетом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

Опрацювання лекційного матеріалу. Важливу роль у СРС відіграють лекції. Вони слугують тим підґрунтям та інструментом, що спрямовують студентів до найраціональнішого вивчення навчальної дисципліни, дають йому знання в обсязі, необхідному для подальшого поглибленого вивчення навчальної дисципліни, роз'яснюють найскладніші поняття та положення навчальної дисципліни. Плідна робота студентів на лекціях є запорукою подальшого успішного оволодіння тим необхідним масивом знань, що сприятиме формуванню із студента фахівця з необхідним рівнем знань та навичок. На початку лекції, як правило, викладач оголошує її тему, план проведення та необхідну навчальну літературу і нормативно-правові джерела на наукову і спеціальну літературу він також посилається у ході лекції. Тому студенти повинні уважно слухати викладача, аналізувати отримувану інформацію, а також конспектувати найважливіші та необхідні масиви інформації. Наприкінці лекції можна поставити викладачеві запитання, отримати роз'яснення незрозумілих положень. Належне ведення конспекту забезпечить збереження необхідної інформації, яку у будь-який час можна буде проаналізувати.

ІІІ. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА ЗАВДАННЯ ДО НИХ

3.1 Теми семінарських занять.

Тема 1 . Предмет та завдання педагогічної психології.

План

1. Мета, завдання та структура педагогічної психології.
3. Місце педагогічної психології в системі наук.
4. Основні етапи розвитку педагогічної психології.
5. Методи педагогічної психології.

Рекомендована література [3,5,6,11,16,20]

Вивчити основні поняття: педагогічна психологія, психологія виховання, психологія навчання, психологія педагогічної діяльності, педагогічна діяльність, формування особистості, лонгітюдні методи, формуючий експеримент.

Питання для контролю

1. Назвіть основні розділи педагогічної психології.
2. Чому для вчителя та соціального педагога важливо знати психологію, зокрема педагогічну психологію?
3. Поясніть визначення педагогічної психології як науки, яке належить Вітроку (1992). Він підкреслює, що педагогічна психологія включає не тільки використання психологічного знання у теорії і практиці навчання, але й розробку нових технологій у цій галузі. Це наука, яка має справу з людською поведінкою в процесі навчання.
4. Г. Лефрансуа (1999) пише, що педагогічна психологія вивчає процес навчання, розвиток, мотивацію людини, соціальне навчіння, особистісні характеристики, дисципліну та інші аспекти управління в аудиторії, вимірювання та оцінку розвитку тих, хто навчається.
5. Поясніть думку цього автора та порівняйте з предметом вітчизняної педагогічної психології.
6. Які методи є домінуючими в педагогічній психології?

Проблемно-творчі запитання і завдання

1. За яких обставин навчання виступає умовою розвитку?
2. Які основні лінії психічного розвитку дитини в умовах шкільного навчання?
3. Поясніть різницю між навчальними завданнями і конкретним завданням.
4. Які вимоги до навчального завдання?

Перше семінарське заняття спрямоване на узагальнення та систематизацію знань студентів предмету, завдань, методів та сучасних напрямів розвитку педагогічної психології. Для закріплення знань студентів доцільно використовувати розв'язування тестових та практичних завдань з практикуму [10]. З метою активізації пізнавальної діяльності студентів та формування навичок самоосвіти пропонується здійснити огляд науково-педагогічної преси та організація роботи в парах. Дана інтерактивна технологія передбачає об'єднання студентів у пари, які працюють над складанням психолого-педагогічної характеристики учня чи студента (схема характеристики подається викладачем). По закінченні здійснюється аналіз та оцінка найглибшої характеристики.

Тестові завдання:

1) Педагогічна психологія вивчає:

- а) закономірності розвитку психіки дитини в процесі навчальної діяльності;
- б) закономірності становлення і розвитку особистості в системі соціальних інститутів навчання і виховання;
- в) структуру і закономірності перебігу процесу учіння;
- г) феномени і закономірності розвитку психіки учнів.

2. У чому полягає сутність педології:

- а) тестова психодіагностика;
- б) розвивальне навчання;
- в) комплексне вивчення дитини, на основі вимірів якого визначають особливості поведінки дитини з метою діагностики її розвитку.

3. Аналіз продуктів діяльності це:

- а) зароблені учнем бали;
- б) твори, малюнки, контрольні роботи;
- в) розумові дії, якості особистості;
- г) знання, бажання, цілі.

4. Які з тестів використовують у педагогічній психології?

- а) тести здібностей;
- б) тести умінь і навичок;
- в) проєктивні тести;
- г) фізичні тести.

5. Метод бесіди дає змогу вивчити:

- а) інтереси, бажання, наміри учнів;
- б) розумові здібності;
- в) домінування;
- г) знання, вміння, навички.

6. Які методи дослідження педагогічна психологія використовує:

- а) методи педагогіки;
- б) методи загальної психології;
- в) навчальний експеримент;
- г) навчальний і формувальний експеримент у сукупності з методами загальної психології.

7. Що є предметом педагогічної психології:

- а) умови учіння;
- б) закономірності засвоєння соціального досвіду;
- в) особливості переходу від одного періоду до іншого;
- г) психологічні закономірності навчання і виховання, оволодіння досвідом, управління процесом учіння, формування особистості.

8. У педагогічній діяльності широко використовується аналіз продуктів діяльності — це:

- а) зароблені учнем бали;
- б) розумові дії, якості особистості;
- в) твори, малюнки, контрольні роботи;
- г) знання, бажання, цілі.

Ключі до тестів: 1б; 2в; 3б; 4б,в; 5а; 6г; 7г; 8в.

Теми доповідей і рефератів

- 3. Значення педагогічної психології для теорії і практики педагогічної діяльності.
- 4. Основні напрями в розвитку сучасної педагогічної психології.
- 5. Специфіка методу спостереження у педагогічній психології.
- 6. Сутність і функції методу тестів у педагогічній психології.

Тема 2. Психологія навчання та учіння

План

- 1. Психологічне обґрунтування розвивального та особистісно-орієнтованого навчання.
- 2. Психологічне обґрунтування проблемного та програмованого навчання.
- 3. Психологічні моделі навчання.
- 4. Научіння та учіння. Структурні компоненти учіння.
- 5. Поняття навчальності, типи навчальності.
- 6. Шкільне невстигання, його причини та попередження.

Рекомендована література [3,5,8,10,11,13,20]

Вивчити основні поняття: навчання, научіння, учіння, догматичне навчання, проблемне навчання, розвивальне навчання, моделі навчання, особистісно орієнтоване навчання, програмоване навчання, теорія поетапного формування розумових дій, навчальність.

Питання для контролю

- 1. Охарактеризуйте цілеспрямоване довільне учіння.
- 2. За якими критеріями виділяють організоване та стихійне учіння?
- 3. Поясніть, як ви розумієте репродуктивне і творче учіння.

4. А.К. Маркова виділяє дві великі групи мотивів учіння: пізнавальні і соціальні мотиви. Назвіть підгрупи цих груп мотивів.
5. Назвіть основні складові уміння студента вчитися.
6. Назвіть механізми навчання.
7. Поясніть сутність таких механізмів навчання, як “зворотний зв’язок” та “рефлексія”.
8. Чи достатньо оцінювати лише когнітивні досягнення учнів?
9. Які фактори впливають на процес навчання?

Проблемно-творчі запитання і завдання

1. Яка роль алгоритмів у навчальній діяльності?
2. Які переваги комп’ютерного навчання?
3. Які недоліки комп’ютерного навчання?
4. Складіть алгоритм формування виконавських навчальних дій.
5. Які психологічні умови формування дій самоконтролю і самооцінки учнів у навчанні?
6. Сформулюйте основний психологічний критерій індивідуалізації навчання.

Дане семінарське заняття поглиблює та систематизує знання студентів про структуру та механізми навчання, типи та види навчання. Для активізації пізнавальної діяльності організовується групова дискусія: «Порівняльний аналіз інноваційних концепцій навчання». Мета дискусії — виявити відмінності в розумінні питання і в товариській суперечці встановити істину, прийти до спільної думки. Студенти, готуючись до дискусії, опрацьовують роботи представників основних концепцій та матеріали періодики. На занятті студенти діляться на підгрупи, кожна з яких захищає погляди обраної нею концепції. У ході дискусії потрібно сформулювати відповіді на питання:

-У чому суть кожної з концепцій?

А) теорії змістового узагальнення В.В.Давидова

Б) теорії поетапного формування розумових дій П.Я.Гальперіна

В) біхевіористичних теорій наuczіння, програмованого навчання

Г) концепції розвивального навчання

Д) теорії особистісно орієнтованого навчання.

-Що позитивного в кожній концепції?

-У чому виявляються основні суперечності між поданими концепціями?

-Як оцінити практичну значущість кожної з теорій навчання?

Важливим є дотримання правил проведення дискусій. Підсумовуючи заняття, проведене методом дискусії, викладач:

1. Ще раз наголошує на важливості мети заняття, поставленої перед студентами.
2. Виконує загальну оцінку роботи груп та їхніх лідерів.
3. Оцінює загальну дискусію, називаючи найактивніших учасників, що зробили важливий внесок у розв’язання проблеми.
4. Виставляє оцінки найактивнішим студентам.

Доцільними на цьому занятті будуть практичні завдання : презентація методик дослідження мотивації учіння школярів різного віку, огляд психолого-педагогічної періодики з проблем шкільного невстигання, складання рекомендацій щодо роботи з невстигаючими учнями різного віку.

Тестові завдання

1. Учіння – це:

- а) викладання, процес передачі знань учню і його розвиток як особистості;
- б) організована, двостороння діяльність, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці.
- в) активна цілеспрямована діяльність, яка полягає в засвоєнні знань, навичок та умінь, способів їх набуття, форм поведінки та видів діяльності.

2. Навчання – це:

- а) викладання, процес передачі знань учню і його розвиток як особистості;
- б) організована, двостороння діяльність, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці.
- в) активна цілеспрямована діяльність, яка полягає в засвоєнні знань, навичок та умінь, способів їх набуття, форм поведінки та видів діяльності.

3. Навчальність – це:

- а) здатність до засвоєння будь-якого навчального матеріалу;
- б) індивідуальні особливості швидкості та якості засвоєння учнем знань, умінь та навичок у процесі навчання;
- в) загальна та спеціальна здатність до засвоєння навчального матеріалу;
- г) здатність до засвоєння окремих видів навчального матеріалу.

4. Знайдіть правильну відповідь:

- а) учіння та учбова діяльність – тотожні поняття;
- б) учіння та учбова діяльність – різні поняття;
- в) учіння та учбова діяльність пов'язані між собою;
- г) учбова діяльність є однією з форм учіння, яка полягає в активному та цілеспрямованому засвоєнні соціального досвіду.

5. Серед наведених знайдіть такі типи навчання, які не відповідають критерію їх розрізнення за психологічними завданнями:

- а) практичне навчання;   б) теоретичне навчання;
- в) образне, емоційне, етичне, естетичне навчання;
- г) навчання мові, математиці.

Ключі до тестів: 1в; 2б; 3в; 4г; 5г.

Теми доповідей і рефератів

- 4. Психологічні умови формування умінь і навичок.
- 5. Психолого-педагогічні основи засвоєння знань і понять.
- 6. Алгоритмізоване навчання.

7. Психічний розвиток учнів в умовах комп'ютеризації навчання.

Домашнє завдання

1. Скласти рекомендації щодо формування навчальної мотивації учнів різного віку.
2. Підібрати методики для дослідження розумового розвитку школярів

Тема 3. Психологічні основи виховання

План

1. Класифікація виховних впливів.
2. Переконавання та навіювання, психологічні умови їх застосування.
3. Психологічне обґрунтування заохочень і покарань.
4. Самовиховання, його етапи та методи.
5. Критерії та показники вихованості. Методи та методики діагностики вихованості.

Рекомендована література [1,2,3,5,6,8,11,13,20]

Вивчити основні поняття: виховання, зараження, наслідування, емпатія, ідентифікація, навіювання, переконавання, рефлексія, заохочення, покарання, самореалізація, особистісно орієнтоване виховання, виховуваність, управління вихованням, критерії вихованості, показники вихованості, самовиховання, самоаналіз, самоконтроль, саморегуляція.

Питання для контролю

1. Поясніть, у чому полягає зв'язок навчання і виховання.
2. Поясніть сутність понять виховання, виховуваність і вихованість.
3. Як ви розумієте зовнішнє і внутрішнє управління вихованням? Як з цими поняттями пов'язане поняття самовиховання?
4. Яких вимог слід дотримуватися у вихованні самостійності в учнів?
5. Що таке відповідальність? Через які якості розкривається її зміст?
6. Пояснити твердження: «Зовнішні виховні впливи діють через внутрішні умови».
7. Що таке виховна ситуація? Навести приклади виховних ситуацій.
8. Сутність такого психологічного механізму виховання, як зараження. Коли цей механізм спрацьовує?
9. Умови, за яких у виховному процесі можна спиратися на механізм наслідування.
10. Чому нотації одного і того ж змісту, які постійно повторює вихователь (батьки), не мають виховного ефекту?

Проблемно-творчі запитання і завдання

1. Чому в доборі методів виховання педагог має враховувати індивідуальність учня?
2. З якого віку є доцільним використання методу переконування?

3. В яких випадках навіювання може мати негативний результат?

На даному семінарському занятті аналізуються різні підходи до класифікації виховних впливів, виділяються психологічні умови використання методів заохочення, переконання, навіювання, прикладу. Доречним є проведення термінологічного диктанту, з метою закріплення основних понять теми та аналіз ситуацій використання виховних впливів. На даному семінарському занятті доцільним є порівняльний аналіз вікових критеріїв та показників вихованості. Студенти презентують підібрані методики діагностики для школярів різного віку. Аналіз практичних ситуацій сприяє формуванню професійного мислення. З метою закріплення знань про особливості та методи самовиховання рекомендується складання програми професійного самовиховання.

Практичні ситуації

1. Учитель ставить двійку відмінниці, яка відмовилась відповідати на уроці через виявлення солідарності з іншими учнями класу. Обурений батько (мати) приходять у школу і вимагає пояснень у вчителя.

Змоделюйте діалоги в системах: „учитель-батько (мати)“; „учитель - учениця“.

2. „Скачав реферат з інтернету і видав його за свій твір. Сказав, що зробив домашнє завдання, але загубив його. Звинуватив приятеля в тому, що той розбив вікно“ (Мішель Борба).

- У чому полягають причини такої поведінки?

- Як би Ви пояснили дитині, які її чекають наслідки у разі брехні?

- Які б Ви встановили штрафні санкції тоді, коли дитина продовжувала б вдаватися до брехні?

3. „Один 10-річний хлопчик перетворює шкільне життя мого сина в пекло“.

„Моя донька так боїться одного четвертокласника з нашого району, що просить нас переїхати в інший район“.

„Мій син більше не може цього терпіти. Я збираюсь перевести його в іншу школу“.

— Назвіть кращий спосіб захистити дитину від переслідувань з боку задерикуватих.

4. Учені пропонують три рівні вихованості - достатній, середній і низький. Виділяють і таку характеристику, як невихованість.

А. Невихованість виявляється у негативному досвіді поведінки, нерозвиненості самоорганізації і саморегуляції, несформованості компонентів особистості, які порушують її цілісність або деформують її структуру.

Наведіть факти поведінки учня, які свідчать про його невихованість.

Б. Низький рівень вихованості характеризується слабким виявом позитивного, ще не стійкого досвіду поведінки, спостерігаються зриви, поведінка регулюється не внутрішньою потребою особистостей, а

зовнішніми вимогами, в основному вимогами старших та іншими зовнішніми стимулами і спонуками, саморегуляція і самоорганізація ситуативні, нерідко виражена психологічна готовність до спілкування і взаємодії.

Опишіть поведінку учня низького рівня вихованості.

В. Середній рівень характеризується стійкою позитивною поведінкою, наявністю регуляції і саморегуляції, хоч активна суспільна позиція ще не виявляється, є деякі порушення цілісності особистісної характеристики, деяка потреба в практичній діяльності, усвідомлення необхідності у спілкуванні і взаємодії, наявність окремих комунікативних навичок.

Опишіть поведінку учня середнього рівня вихованості.

Г. Ознаками високого рівня вихованості є наявність стійкого і позитивного досвіду моральної поведінки, саморегуляція поряд із прагненням до організації діяльності і поведінки інших осіб і вияви активності суспільної позиції. Цей рівень характеризується сформованістю всіх компонентів у їхній єдності, цілісністю особистісної характеристики, постійним прагненням до участі в практичній діяльності, стійкою психологічною установкою [10].

Опишіть поведінку учня високого рівня вихованості.

Тестові завдання

1. Які психологічні умови забезпечують успішне формування властивостей особистості?

- а) виховний вплив на весь суб'єктивний світ людини;
- б) активність і самостійність самих учнів;
- в) принцип єдності свідомості і діяльності; зміцнення;
- г) принцип розвитку в діяльності; підкріплення.

2. Що є основою для формування людини як особистості?

- а) гра;
- б) діяльність;
- в) праця;
- г) учіння.

3. Індивідуальний підхід у вихованні до учнів передбачає:

- а) врахування їхніх статевих, вікових особливостей;
- б) врахування їхніх диференційно-психологічних особливостей;
- в) врахування їхніх індивідуально-психологічних особливостей;
- г) правильна відповідь не вказана.

4. Провідною називають діяльність, в якій (від якої):

- а) формуються або перебудовуються окремі психічні процеси;
- б) формуються або перебудовуються основні психічні процеси;
- в) залежать основні психологічні зміни кожного періоду розвитку;
- г) залежать психологічні зміни кожного періоду розвитку дитини.

5. Що є основною умовою цілеспрямованого впливу на особистість дитини, на формування у нього потрібної ієрархії потреб, мотивів і цілей?

- а) організація провідного типу діяльності;

- б) спеціальна організація діяльності;
  - в) спеціальна організація провідного типу діяльності;
  - г) провідний тип діяльності.
6. Що розуміють під самовихованням?
- а) систематичну роботу школярів із формування в себе суспільно значущих якостей особистості, з подолання недоліків поведінки, негативних якостей і рис;
  - б) свідому систематичну роботу школярів із формування в себе суспільно значущих якостей особистості, з подолання негативних рис і якостей;
  - в) свідому систематичну роботу школярів із формування в себе якостей особистості, з подолання недоліків поведінки, негативних рис і якостей;
  - г) свідому систематичну роботу школярів із формування в себе суспільно цінних якостей особистості, з подолання недоліків поведінки, якостей характеру, рис темпераменту.
7. Коли можна використати покарання?
- а) у всіх випадках;
  - б) коли поведінку дитини неможливо змінити будь-яким іншим способом;
  - в) коли поведінку дитини можна змінити іншим способом;
  - г) коли дитина здійснила кримінальний вчинок.

Ключі до тестів: 1а,б; 2б; 3б; 4г; 5а; 6б; 7б.

Теми доповідей та рефератів

1. Теорія морального розвитку Л. Колберга.
2. Вчинок у вихованні школярів.
3. Індивідуальний підхід у процесі виховання

Домашнє завдання

1. Підбрати методики для визначення рівня самооцінки школярів різного віку.
2. Скласти рекомендації для батьків та вчителів щодо формування адекватної самооцінки дошкільників, молодших школярів, підлітків.

Тема 4. Психологія педагогічної діяльності

План

1. Своєрідність та структура педагогічної праці, її функції.
2. Рівні результативності педагогічної діяльності.
3. Види, функції та умови ефективності педагогічної оцінки.
4. Стилї педагогічної діяльності.
5. Психологічний аналіз уроку.

Рекомендована література [3,5,6,11,13,20]

Вивчити основні поняття: педагогічна діяльність, педагогічна творчість, стилї педагогічної діяльності, педагогічна оцінка, психологічний аналіз уроку.

Питання для контролю

1. У чому полягає роль педагогічної праці, яке її місце у розвитку суспільства?
2. Назвіть цілі педагогічної діяльності вчителя.
3. У чому полягає своєрідність мотивів педагогічної діяльності?
4. На що спрямована система дій вчителя як базове утворення педагогічної діяльності?
5. Що є продуктом педагогічної діяльності вчителя?
6. Які психологічні чинники творчого рівня педагогічної діяльності?
7. Які основні функції педагогічної оцінки?
8. Поясніть співвідношення інтегральної і часткової педагогічної оцінки
9. Які критерії оцінки ефективності діяльності педагога?

Практичні завдання

1. Поясніть думку В.О. Сухомлинського: "Школа - це духовна колыска народу. Що більше піклування про свою колыску виявляє народ, то блискучіше його майбутнє. Школярі - не просто діти, що зібралися в одне місце. Вони становлять дитяче суспільство, що живе за своїми гармонійними законами [210; 341].
2. Поясніть, як Ви розумієте народну мудрість про любов і чи можна пов'язати її з особистістю вчителя?
3. А.І. Щербаков виділяє низку психологічних функцій педагогічної діяльності вчителя. Поясніть їхній психологічний зміст:
4. Н.В. Кузьміна визначає у психологічній структурі діяльності п'ять компонентів. Поясніть їхню суть та запам'ятайте:
  - гностичний;
  - проєктивний;
  - конструктивний;
  - організаторський;
  - комунікативний.
5. Аналіз різних підходів до психологічного аналізу уроку.
6. Складання схеми загального психологічного аналізу уроку
7. Практичні ситуації.
Прочитайте і поясніть сутність суб'єктивних помилок оцінювання:
  - великодушне, яке виявляється у винесенні завищених оцінок;
  - ореол, який пов'язаний з упередженістю і виявляється в тенденції оцінювати тільки позитивно або тільки негативно тих учнів, до яких вчитель ставиться або позитивно, або негативно;
  - центральна тенденція, виявляється в прагненні уникнути крайніх оцінок;
  - контраст, який полягає в оцінюванні знань, якостей особистості і поведінки людини вище або нижче залежно від того, вище або нижче виражені ті самі характеристики у вчителя;

- близькість, яка виражається в тенденції ставити схожі за часом і місцем оцінки;

- логічні помилки, які виявляються у ставленні схожих оцінок різним психологічним властивостям і характеристикам, що є логічно пов'язаними.

Дане семінарське заняття охоплює велику кількість теоретичних питань, тому доречним є використання опорних схем: структури педагогічної праці; функцій педагогічної діяльності; стилів педагогічної діяльності; рівнів результативності педагогічної діяльності. На основі різних підходів до психологічного аналізу уроку, студенти складають узагальнену схему психологічного аналізу уроку. З метою розуміння особливостей функцій, видів педагогічної оцінки, доцільно проаналізувати зі студентами відповідні педагогічні ситуації. При розгляді питання про стилі педагогічної діяльності, необхідним є виділення різних підходів та аналіз ознак індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Теми доповідей та рефератів

1. Рівні оволодіння педагогічною діяльністю.
2. Порівняльний аналіз авторитарної і гуманістичної концепції освітнього процесу.

Домашнє завдання

Робота с першоджерелами (анотування літератури):

1. Семиченко, В. А. Психологія педагогічної діяльності [Текст] : навч. посіб. / В. А. Семиченко. - К. : Вища школа, 2004. - 335 с.
2. Туріщева Л. В. Психолого-педагогічні аспекти уроку/ Л. В.Туріщева-Х.:Вид.група «Основа»,2007.-128с.

Тема 5. Психологія особистості вчителя та педагогічного спілкування.

План

- 1.Професійно важливі якості вчителя.
2. Авторитет та педагогічний такт вчителя, чинники їх формування.
3. Педагогічні здібності, їх структура і формування.
4. Функції та етапи педагогічного спілкування.
5. Стили педагогічного спілкування. Бар'єри педагогічного спілкування.

Рекомендована література [3,5,6,12,13,20]

Вивчити основні поняття: педагогічна спрямованість, педагогічний такт, педагогічні здібності, авторитет вчителя, педагогічна діяльність, педагогічне мислення , педагогічне спілкування, стиль педагогічного

спілкування, бар'єри спілкування, педагогічна перцепція, педагогічні стереотипи.

Питання для контролю

1. Які блоки якостей входять до професіограми вчителя?
2. Які протипоказання до педагогічної діяльності?
3. Що складає психологічну основу педагогічного такту?
4. На чому базується авторитет вчителя? Які види хибного авторитету вчителя?
5. Яка структура педагогічних здібностей?
6. Що таке педагогічне мислення? Яка роль професійної підготовки у формуванні педагогічного мислення?
7. Які функції педагогічного спілкування?
8. Які ознаки авторитарного стилю спілкування?
9. Які відмінності між ліберальним та демократичним стилем спілкування?
10. Які психологічні бар'єри педагогічного спілкування?
11. Поясніть психологічний зміст «ефекту Пігмаліона» в педагогічній діяльності.
12. Як взаємопов'язані дидактичні та академічні здібності? Чи може йтися про високий рівень реалізації дидактичних здібностей, якщо рівень розвитку академічних низький?

Практичні завдання

1. Опишіть прояви педагогічного такту
2. Накресліть схему структури педагогічних здібностей
3. Презентація методик діагностики педагогічних здібностей.
4. Презентація студентами тренінгових занять до теми педагогічного спілкування.
5. Ігри та вправи з розвитку комунікативних умінь.
6. Діагностика комунікативних якостей за різними методиками.
7. Аналіз ситуацій.

Тактовність учителя

▲ Коли в клас увійшов новий вчитель, учні, стоячи, заспівали гімн. Педагог, демобілізований офіцер, став струнко і долучився до хору. Доспівавши разом із класом до кінця, він подякував учням за теплу зустріч, представився і спокійно приступив до роботи.

Проаналізуйте ситуацію. Що це? Низька вимогливість учителя? Невміння об'єктивно оцінити ситуацію? Це помилка вчителя?

▲ Учні 8-го класу, як один, з'явилися на урок фізичної культури у повсякденному одязі. „Ми забули сьогодні форму”, - з безневинним виглядом говорили діти. „Шкода, - зі сумом зітхнув учитель. - У нас сьогодні за планом баскетбол. Але нічого, займемося стрійовою підготовкою. Очікуваного розгону школярі не отримали. Але 45 хвилин

стройової підготовки зробили свою справу. Більше форми не забував ніхто.

• Чи правильно повів себе вчитель? Інколи на уроці вчитель вдається до картання, читає мораль, оголошує покарання. Чи можна допускати такі факти?

9.Скласти психологічний портрет сучасного педагога .

Психологічний портрет учителя будь-якого предмета включає такі структурні компоненти:

- індивідуальні якості людини, тобто її особливості як індивіда — темперамент, задатки та ін.;
- її особистісні якості, тобто її особливості як особистості — соціальні сутності людини;
- комунікативні (інтерактивні) якості;
- статусно-позиційні (особливості становища, ролі, ставлень у колективі);
- діяльнісні (професійно-предметні);
- зовнішньо-поведінкові показники.

Ігри та вправи з розвитку комунікативних умінь.

«Компакт-опитування»

Завдання гри полягає у підвищенні рівня комунікативності.

Три учасники обирають собі соціальну роль (директор ліцею, домогосподарка, безробітний та ін.) і сідають у центр кола. Решта гравців ставить їм одне й те саме питання. Кожен із тих, хто сидить у центрі кола, повинен відповісти на нього відповідно до ролі (термін підготовки до відповіді — 3 сек.), попередньо визначивши обсяг свого висловлювання (1, 3, 10 речень). Точність виконання завдання контролює «охоронець часу».

«Ритм»

Гра сприяє більшій відкритості до співрозмовника, розумінню його стану, відчуттів.

Два учасники, ставши обличчям один до одного, домовляються про свої ролі: один — «ведучий», інший — «дзеркало». Їхні руки підняті на рівень грудей і повернуті долонями одна до одної. Ведучий починає здійснювати довільні рухи руками, а «дзеркало» намагається відобразити їх в аналогічному ритмі. Ролі кілька разів змінюються. Психологічний зміст гри полягає в тому, щоб відчути внутрішній «ритм» іншої людини і найповніше відобразити його, усвідомити, що найважливішими передумовами для правильного розуміння іншого є відчуття його енергетики, темпераменту, спрямованості, динаміки, внутрішньої експресії.

«Ланцюжок»

Суть гри полягає у складанні колективної розповіді завдяки логічному продовженню думки попереднього оповідача. Почати розповідь може будь-хто. Наприклад, учасник пропонує такий початок: «Учора я зовсім

випадково зустрів однокласника, якого не бачив 10 років. Він упізнав мене перший...». А далі кожен по черзі пропонує своє речення, продовжуючи сказане. Всі мають бути готовими включитися в розповідь. Це забезпечує стовідсоткову зайнятість групи, оскільки той, хто слухає, будь-коли може стати оповідачем.

«Як живеш?». Гра сприяє розвитку вміння використовувати невербальні засоби комунікації.

Учасники, варіюючи інтонацією слів «Ось так!», відповідають на поставлене запитання за допомогою жестів:

— Як живеш?

— Ось так! (піднімають великий палець; вимовляють весело, завзято).

— Як ідеш?

— Ось так! (по долоні «крокують» два пальці; відповідь весела).

— Як біжиш?

— Ось так! (лікті притиснуті, рухаються, відображаючи біг; слова вимовляються швидко, на бігу, ледь не задихаючись).

— Як уночі спиш?

— Ось так! (дві долоні кладуть під щоку; голос солодкий, повільний).

— Як віддаєш людям добро?

— Ось так! (широкий жест рук від себе; гордість у голосі).

— Як береш?

— Ось так! (широкий жест рук до себе; голос жартівливий).

— Як погрожуєш?

— Ось так! (погрожування вказівним пальцем у супроводі слів з інтонацією роздратування).

«Розкажи казку»

Гра розвиває комунікативність, створює сприятливу психологічну атмосферу в групі, активізує увагу і творчі можливості особистості.

Учасникам пропонують розповісти казку за встановленими правилами. Усі розміщуються так, щоб було видно один одного. Один із гравців починає розповідати казку, імпровізовано складаючи її сюжет, доки ведучий не перерве розповідь. Наприклад: «В одному дрімучому лісі жив-був заєць, що дуже любив ходити...». Почувши сигнал ведучого, сусід оповідача повинен негайно продовжити казку з тієї фрази, на якій вона була перервана, — «...ходить в гості до мешканців лісу. Його найкращим другом був борсук, з яким вони...». Потім знову лунає сигнал, і казку продовжує наступний оповідач.

«Третій не зайвий»

Передбачає побудову конфліктної ситуації за зразком, узятим із життя конкретного педагогічного колективу. Учасники групуються на трійки. Двоє з них грають ролі учасників конфлікту, третій — роль «третього судді». Мета гри — продемонструвати можливості третьої особи у розв'язанні конфлікту. Після гри доцільно обговорити позитивні і негативні сторони діяльності учасників, які виконували роль

«третейського судді», а також враження учасників «конфлікту» від втручання в конфлікт третьої особи, зацікавленої в його врегулюванні.

«Майстерність переконуючого впливу». Завдання учасників комунікативного процесу — навчитися використовувати прийоми переконуючого впливу. Вони готують виступ з певної тематики, індивідуальну бесіду з учнем, пояснюють новий матеріал. Критерії аналізу: логіка викладення матеріалу, уміння розкрити головну думку, культура мовлення (граматична правильність, інтонаційне багатство, оптимальний темп), зовнішній вигляд (доцільність міміки й пантоміміки, органічність поведінки).

«Вміння слухати»

Ці вправи сприяють перевірці та розвитку уважності, уміння точно висловлювати свої думки:

1) Ведучий промовляє будь-яку фразу (про погоду, школу, самопочуття та ін.) і кожному пропонує повторити те, що він почув. В результаті обговорення стають очевидними деякі розходження в її розумінні;

2) У приміщення заходить один член групи. Ведучий говорить коротку фразу, яку він має сказати другому, а той — наступному. Останній промовляє почуту фразу для всіх. Ті, що перебувають у приміщенні, не повинні допомагати чи виражати емоції з приводу почутого.

«Сильні сторони»

Вправа спрямована на пізнання своїх сильних рис, вироблення вміння думати про себе позитивно. Кожний, хто її виконує, має розповісти про свої сильні сторони; про те, що він любить, цінує в собі, що дає йому відчуття внутрішньої впевненості і довіри до себе в різних ситуаціях, уникаючи будь-яких висловлювань про власні недоліки й помилки, самокритики.

На монолог відводиться 3—4 хв. Слухачі не повинні уточнювати деталей чи перебивати розповідь. По черзі висловлюються всі.

Після цього керівник дає кожному аркуш паперу, олівці й пропонує зафіксувати свої сильні риси (і ті, про які йшлося, і ті, про які вони думають). Потім усі отримують картки з переліком якостей, важливих для ефективної педагогічної комунікації, і визначають ступінь важливості кожної з них відповідною оцінкою. У групах з 2—3 осіб за симпатіями вони протягом 30 хв. радяться, як, використовуючи свої сильні сторони, зробити щось цінне, а потім збираються всі разом і діляться один з одним враженнями.

«Заборона казати ні»

Один із групи ставить іншому запитання, на яке не можна дати ствердної відповіді, або дає завдання, яке неможливо виконати. Інший повинен висловити свою незгоду так, щоб не вимовляти слів «ні» чи «не». цю вправу виконують по колу або в парах.

«Валіза»

Один із членів групи виходить за двері аудиторії, а інші складають

для нього в дорогу «валізу», вибираючи те, що, на їхню думку, найпотрібніше йому в спілкуванні (5—7 рис). «Секретар» ділить аркуш паперу вертикальною лінією навпіл: зліва згори ставить знак «+», під яким буде записувати все позитивне, а справа — знак «-» (під ним вкажуть на те, чого слід позбутися). Коли «валіза» складена, до кімнати запрошують її «власника», повідомляють про її вміст і віддають йому. Далі виходить інший і все повторюється.

«Рішуча розмова»

Суть вправи полягає в тому, що всі учасники по черзі висловлюються про те, яких слів і звичок у спілкуванні вони хотіли б позбутись. Вправи на опрацювання смислових наголосів формують навички не тільки інтонаційно забарвлювати кожен фразу, а й добре володіти своїм голосом під час читання тексту, правильно дихаючи.

1. Для цієї вправи можна підбирати різноманітні речення, тексти. Під час читання у них підкреслюють (олівцем) слова (щоразу — інше) відповідно до логічного наголосу.

А) Слово дано багатьом, мудрість душі – не кожному !

Слово дано багатьом, мудрість душі – не кожному !

Слово дано багатьом, мудрість душі – не кожному !

Слово дано багатьом, мудрість душі – не кожному !

Слово дано багатьом, мудрість душі – не кожному !

Слово дано багатьом, мудрість душі – не кожному !

На даному семінарському занятті слід акцентувати увагу на виділення професійно важливих якостей особистості вчителя. Можна запропонувати студентам створити модель ідеального сучасного вчителя. Аналіз ситуацій дозволить краще зрозуміти психологічні основи педагогічного такту та виділити чинники формування авторитету вчителя. Необхідно звернути увагу на такі методики: КОЗ, методику Немова «Два будинки», методики на виявлення емпатійних тенденцій Юсупова та ін. Доцільним може бути проведення окремих ігрових вправ за вибором студентів.

Теми доповідей та рефератів

1. Авторитет вчителя та чинники його формування.
2. Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя.
3. Написати есе «Вчитель ХХІ сторіччя: який він?»

Робота с першоджерелами (анотування літератури):

1. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя.-К.: Рад.шк., 1981.-319с.

2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб./Н. П. Волкова. – К.: ВЦ "Академія", 2006. – 256 с.

3.2 Матеріали для забезпечення і організації індивідуальної роботи студентів.

В межах змістових модулів індивідуальна робота може передбачати:

1. Написання реферату (обсягом 10-12 сторінок, структурованим за планом, з використанням наведеного списку літератури).

Реферат. Важливим засобом у засвоєнні знань є написання рефератів та виголошення реферативної доповіді. Тематика рефератів пропонується за визначеними темами практичних занять та СРС. Мета реферативної доповіді полягає у засвоєнні студентами основних аспектів розкритої у реферативному дослідженні теми, формуванні запитань, проведенні дискусії. На практичному занятті рекомендується обговорювати не більше двох рефератів.

Вимоги до реферату: обсяг – 10-12 аркушів формату А4; структура – вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел.

У вступі розкривається актуальність теми, визначається мета, в основній частині містяться основні положення дослідження, що розкривають тему, у висновку викладаються основні положення та пропозиції автора, що впливають із розгляду теми. Реферативна доповідь та участь в її обговоренні можуть бути предметом окремого оцінювання викладачем або враховуватись ним при оцінці інших форм контролю.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Основні етапи розвитку педагогічної психології.
2. Сучасні теорії та концепції педагогічної психології.
3. Мотивація учіння та діагностика шкільної мотивації в учінні.
4. Уміння вчитись самостійно як інтегральна якість особистості та її діагностика.
5. Психологічна характеристика процесу засвоєння знань.
6. Психологічна характеристика вироблення умінь і навичок.
7. Психічний розвиток учнів в умовах комп'ютерного навчання.
8. Особливості психологічних механізмів планування навчальної діяльності.
9. Неуспішність учнів та її причини і попередження.
10. Навчання та його психологічні механізми з різних теоретичних позицій.
11. Вікові особливості самовиховання.
12. Психологічні основи педагогічної оцінки.
13. Педагогічні здібності вчителя та їх розвиток.
14. Становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності.
15. Особливості «Я» концепції педагога.
16. Мотивація педагогічної діяльності.
17. Можливості самовиховання в молодшому шкільному віці.
18. Теорія морального розвитку особистості за Л. Колбергом.
19. Психологічна готовність до педагогічної діяльності.

20. Психологія педагогічних стереотипів.
21. Психологія педагогічного авторитаризму.
22. Гуманістичні теорії виховання особистості.
23. Індивідуальний підхід у вихованні.
24. Психологічні чинники успішного учіння.
25. Авторитет вчителя та чинники його формування.
26. Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя.
27. Рівні оволодіння педагогічною діяльністю.
28. Порівняльний аналіз авторитарної і гуманістичної концепції освітнього процесу.
29. Специфіка методу спостереження у педагогічній психології.
30. Сутність і функції методу тестів у педагогічній психології.

Допускаються випадки виконання комплексної тематики кількома студентами.

Вимоги до оформлення індивідуальних завдань.

Індивідуальне завдання оформляється студентом самостійно у вигляді окремого звіту, надрукованого на комп'ютері: шрифт – 14, інтервал – 1,5, відступ – 1,25 см, ліве поле – 20 мм, праве – 20 мм, верхнє і нижнє – 20 мм.

Рекомендується така структура індивідуального завдання:

- титульна сторінка;
- зміст;
- послідовне висвітлення змісту розділів питання;
- список використаної літератури;
- презентація PowerPoint (за необхідністю).

3.3 Зразок варіанту контрольної роботи

Контрольна робота

1. Предмет та завдання психології виховання.
2. Порівняльний аналіз стилів педагогічної діяльності.
3. Охарактеризуйте професійно важливі якості вчителя.
4. *Виконайте тестові завдання:*
  1. Виховуваність - це:
    - а) вплив на вихованця усього суспільства, школи, сім'ї, літератури і театру;
    - б) характеристика психічної діяльності вихованця, що виражається в готовності його здобувати досвід старших поколінь;
    - в) еластичність нервової системи і психіки;
    - г) процес засвоєння та активного відтворення соціального досвіду.
  2. У процесі виникнення і становлення якостей особистості виділяють етапи:
    - а) зразок, зразок-орієнтир;
    - б) мотиви;
    - в) вибір форми поведінки та перехід її у звичну поведінку;

г) перетворення ідей, норм, вимог у стійко-виявлювані вчинки.

3. Оберіть правила успішного спілкування з вихованцем:

а) організація необхідного досвіду, організація взаєморозуміння;

б) створення оптимальних і необхідних умов для нового циклу розвитку;

в) емпатичний спосіб спілкування, здатність проникати у внутрішній світ вихованця, розуміння його;

г) цілковите прийняття вихованця, активне слухання, Я-повідомлення, вираження поваги і любові.

4. Важкі діти - результат впливу різних чинників. Оберіть групи цих чинників:

а) причини, що пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями розвитку дітей;

б) негативний вплив сім'ї та порушення вимог виконання програми дошкільного виховання;

в) невикористані резерви внутрішньошкільного виховання;

г) вроджені або спадкові негативні передумови виникнення негативної спрямованості особистості вихованця.

5. Педагогічна діяльність має таку структуру:

а) мотиви, цілі і завдання;

б) педагогічні дії, способи і засоби;

в) аналіз, оцінка і корекція дій та педагогічної діяльності загалом;

г) навчально-виховне завдання, мотиви, цілі, дії, способи, дії оцінювання, контролю, корекції продукту і процесу діяльності.

IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

СРС оцінюється в межах комплексної оцінки знань, виходячи із видів роботи та критеріїв оцінювання з урахуванням особливостей навчальної дисципліни, обсягу годин, що відведені навчальним планом.

Система оцінювання самостійної (індивідуальної) роботи. Самостійна (індивідуальна) студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Критеріями оцінювання можуть бути:

- при усних відповідях: повнота розкриття питання, логіка викладання, культура мови, емоційність та переконаність, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки;

- при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки та інших технічних засобів.

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та подальшого його оцінювання враховуються такі рівні знань студентів:

1-й рівень – низький. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу. Відповідь при відтворенні навчального матеріалу – елементарна, фрагментарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення;

2-й рівень – середній. Студент володіє повним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань для формулювання висновків, порівняння теоретичних знань із практичними прикладами. Відтворюється основний навчальний матеріал, виконуються завдання за зразком, володіння елементарними вміннями навчальної діяльності.

3-й рівень – достатній. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Знання істотних ознак понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, самостійне застосування знань в стандартних ситуаціях, володіння розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням), вміння робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь студента повна, правильна, логічна, обґрунтована та без власних суджень. Студент здатен самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності.

4-й рівень – високий. Знання глибокі, міцні, узагальнені, системні та творчо застосовуються. Навчальна діяльність має науково-дослідницький

характер, позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні проблемні ситуації, шукати шляхи їх вирішення, виявляти і захищати свою особисту позицію.

Оцінювання тестових завдань

Студентом надані правильні відповіді на:

0–25 % тесту – оцінка “незадовільно”;

26–50 % тесту – оцінка “задовільно”;

51–75 % тесту – оцінка “добре”;

76–100 % тесту – оцінка “відмінно”.

Критерії оцінювання реферату

➤ оцінка “відмінно” – реферат написано самостійно, формальні вимоги до реферату виконано, проблему повністю розкрито, висновки містять наукові пропозиції. Для написання реферату студент використав не тільки підручники, а і першоджерела;

➤ оцінка “добре” – реферат написано самостійно, всі вимоги до реферату виконані, проблема розкрита; наявні граматичні помилки;

➤ оцінка “задовільно” – реферат написано самостійно, але не всіх вимог дотримано, розкриття проблеми неповне;

➤ оцінка “незадовільно” – реферат написано самостійно, вимог не дотримано, проблему не розкрито; реферат написано несамоствійно.

Критерії оцінювання відповіді студента на семінарському занятті

➤ оцінка “відмінно” – вичерпна відповідь на питання семінарського заняття. Студент відповідає логічно, послідовно, систематично. Відповідь свідчить про глибоке знання матеріалу. Студент опанував основну й додаткову літературу з теми, рекомендованої планом семінарського заняття. Доповідає впевнено, творчо, у доповіді виявляє науковий підхід, не підглядає у конспект, доцільно використовує терміни, правильно пояснюючи їх. Правильно відповідає на більшість питань викладача та учасників семінарського заняття;

➤ оцінка “добре” – студент виявляє досить повні знання матеріалу, не припускається у своїй відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану планом. Дає відповіді на питання викладача та учасників семінарського заняття. Доволі часто під час відповіді користується конспектом;

➤ оцінка “задовільно” – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач сильно «прикутий» до конспекту, припускається помилок. Матеріал не повно розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх;

➤ оцінка “незадовільно” – студент відповідає, читаючи з конспекту, без допомоги якого у матеріалі орієнтується слабо, допускає принципові

помилки. Відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою. Матеріал не розкриває проблему; студент читає з конспекту, матеріал відповіді студента розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладача та студентів відповіді не може.

Оцінювання за чотирибальною системою

➤ оцінка “відмінно” – студент повно і всебічно розкриває питання теми, винесені на самостійне опрацювання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідної теми і може аргументовано її доводити;

➤ оцінка “добре” – загалом рівень знань студентів відповідає викладеному вище, але мають місце деякі упущення при виконанні завдань, винесених на самостійне опрацювання, обґрунтування неточні, не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами;

➤ оцінка “задовільно” – студент розкрив питання, винесені на самостійне опрацювання, в загальних рисах, розуміє їх суть, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно і не самостійно;

➤ оцінка “незадовільно” – студент не в змозі дати відповідь на поставлене запитання або відповідь неправильна, студент не розуміє суті питання, не може зробити висновки.

Перелік питань, що виносяться на підсумковий та модульний контроль

1. Предмет і завдання педагогічної психології.
2. Методи педагогічної психології.
3. Учіння як самостійна пізнавальна діяльність.
4. Структурні компоненти учіння та їх розвиток.
5. Уміння вчитись самостійно як інтегральна якість особистості.
6. Психологічні фактори та умови успішності учіння.
7. Научіння, його механізми, види та рівні.
8. Психологія навчання як розділ педагогічної психології
9. Психологічні теорії та види навчання.
10. Психологічні моделі навчання.
11. Розвивальне навчання, його принципи.
12. Психологічний аналіз програмованого навчання.
13. Психологічний аналіз проблемного навчання.
14. Теорія поетапного формування розумових дій.
15. Алгоритми та діалоги у навчанні.
16. Особистісно-орієнтоване навчання, його мета та принципи.
17. Фактори та умови успішного навчання.
18. Психологія виховання, її завдання.
19. Теорії виховання в сучасній педагогічній психології.

20. Виховання як процес формування цілісної особистості.
21. Психологічні механізми формування якостей особистості.
22. Вікова динаміка формування властивостей особистості.
23. Психологічний зміст управління вихованням. Зовнішнє та внутрішнє управління.
24. Самовиховання як вища форма самоуправління вихованням,
25. його розвиток.
26. Вчинок як одиниця поведінки, види вчинків.
27. Психологічний аналіз вчинку.
28. Роль діалогічного спілкування в розумінні сутності вчинку.
29. Класифікація виховних впливів.
30. Психологічне обґрунтування методу заохочення
31. Психологічне обґрунтування методу покарання.
32. Психологічне обґрунтування методу переконання.
33. Психологічне обґрунтування методу навіювання.
34. Роль прикладу у вихованні.
35. Рівні, критерії та показники вихованості.
36. Вимірювання вихованості. Рівні вихованості.
37. Психологічна структура педагогічної діяльності.
38. Функції педагогічної діяльності.
39. Рівні результативності педагогічної діяльності. Творчий рівень педагогічної діяльності.
40. Професійно важливі якості особистості вчителя.
41. Авторитет вчителя та його чинники.
42. Психологічні основи педагогічного такту.
43. Педагогічна діяльність як процес розв'язування педагогічних завдань.
44. Особливості та функції педагогічного мислення.
45. Педагогічні здібності, їх структура та розвиток.
46. Педагогічне спілкування, його особливості та функції.
47. Умови ефективності педагогічного спілкування.
48. Етапи педагогічного спілкування.
49. Стилі педагогічного спілкування.
50. Бар'єри педагогічного спілкування.
51. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності, його ознаки та прояви. Види стилів педагогічної діяльності.
52. Критерії оцінки ефективності діяльності педагога.
53. Психологічні основи педагогічної оцінки.
54. Психологічний аналіз уроку.
55. Принципи складання психолого-педагогічної характеристики учня.
56. Педагогічна перцепція, її механізми та особливості.
57. Перцептивні здібності вчителя.
58. Психологія педагогічних стереотипів.
59. Психологія педагогічної діяльності, її завдання.
60. Мотивація учіння, її вікова динаміка.

Короткий термінологічний словник

Авторитет – загально визнаний вплив індивіда на інших який ґрунтується на його суспільному положенні, посаді, статусі.

Алгоритмізоване навчання - система прийомів, методів розв'язання завдань у визначеній послідовності.

Виховання - діяльність педагогів-вихователів, спрямована на зміну свідомості, світогляду, психіки, ціннісних орієнтацій, знань і способів діяльності особистості, що сприяє її моральному, духовному зростанню і вдосконаленню.

Виховне оточення - умови, що сприяють становленню у дитини позитивних якостей.

Виховний вплив - процес організації спільної активної діяльності педагога і учнів з метою зміни моральних, соціально-психологічних характеристик та перебудови поведінки об'єктів виховного впливу.

Гра - діяльність, спрямована на орієнтування у предметній і соціальній дійсності.

Егоцентризм (*лат. ego - я і centrum - центр*) - погляд на себе як на центр Всесвіту.

Емпатія (*англ. empathy - співчуття, співпереживання*) _ здатність емоційно відгукуватися на переживання іншої Людини, що виявляється у співчутті, співпереживанні, співстражданні.

Заохочення - спонукання когось до якоїсь дії певними засобами (похвала, нагорода, переконання, приклад тощо).

Здатність до навчання - система властивостей особистості і діяльності школяра, яка характеризує його можливості у засвоєнні навчальної програми (знань, понять, умінь, навичок та ін.).

Ідентичність (*лат. ident;cus - однаковий, тотожний*) _ усвідомлена індивідом самототожність; потреба юнаків і дівчат зайняти внутрішню позицію Дорослої людини, усвідомити своє місце у суспільстві, зрозуміти себе і власні можливості.

Імпринтинг - швидке, автоматичне, майже миттєве пристосування організму до умов його життя з використанням готових від народження форм поведінки.

Інтерес - форма вияву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей, предмету, засобів і процесу діяльності та сприяє ознайомленню з новими фактами дійсності.

Метод поперечних зрізів - метод вікової та педагогічно. психології, який полягає в одночасному порівнянні різних вікових груп досліджуваних (новоутворень, особливостей навчальної діяльності, розвитку тощо).

Навички - стійка, удосконалена у результаті багаторазових, цілеспрямованих вправ дія.

Навчальна діяльність - цілеспрямована діяльність учнів, результатом якої є розвиток особистості, інтелекту, здібностей, засвоєння знань, оволодіння уміннями та навичками.

Навчання - спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності.

Наслідкування - відтворення дій, ідеалів, рис характеру, творчої манери інших осіб.

Научіння - спосіб накопичення індивідуального досвіду в процесі онтогенезу.

Операція навчальної діяльності - свідомі цілеспрямовані дії, які в результаті багаторазового повторення включаються у більш складні дії, поступово з об'єкта свідомого контролю перетворюються на спосіб виконання складнішої дії.

Педагогічна майстерність - оволодіння педагогом кращими зразками, еталонами та рівнем педагогічної діяльності, педагогічного Спілкування, професійної поведінки, що забезпечує високі результати навченості, вихованості і розвитку учнів.

Педагогічна психологія - галузь психології, яка вивчає закономірності психічної діяльності людини у процесі розвитку і саморозвитку, виховання і самовиховання, навчання і самонавчання.

Переконання - усвідомлені потреби, які спонукають особистість діяти відповідно до її принципів і ціннісних орієнтацій.

Пізнавальні інтереси - група мотивів, пов'язана зі змістом і процесом учіння, спрямована на опанування способом певної діяльності.

Проблемне навчання - система методів, засобів, що шляхом розв'язування проблемних завдань у процесі засвоєння нових знань формують в учнів творче мислення та пізнавальні інтереси.

Програмоване навчання - система подавання теоретичного матеріалу та організованих форм навчальної роботи учня, що сприяють йому у самостійному здобуванні знань, оволодінні уміннями і навичками.

Продуктивність навчальної діяльності - швидкість і якість засвоєння знань, формування узагальнених способів дій.

Рівень науковості - вміння виокремити навчальне завдання та перетворити його на самостійну мету пізнавальної діяльності.

Самоактуалізація - прагнення людини до найповнішого виявлення і розвитку своїх можливостей.

Самовиховання - управління суб'єктом своєю діяльністю, спілкуванням, поведінкою, переживаннями, спрямованими на зміну своєї особистості відповідно до усвідомлених цілей, ідеалів і переконань задля самовдосконалення.

Самооцінка - суб'єктивне сприйняття і оцінка особистістю досягнутих результатів і сформованих якостей.

Самопізнання - процес, який ґрунтується на самостереженні, самоаналізі та самооцінюванні особистості та особливостей її життєдіяльності.

Самосвідомість - образ себе, оцінка і ставлення до себе.
Самоспостереження - спостереження за своїми діями, поведінкою, переживаннями, думками й іншими проявами психічного та особистісного життя.

Уміння - здатність використовувати наявні знання, поняття, оперувати ними для виявлення суттєвих властивостей об'єктів і явищ, успішного розв'язання теоретичних і практичних завдань.

Учіння - стихійний або цілеспрямований процес засвоєння людиною знань, вироблення вмінь і навичок, розвиток особистості, інтелекту, що відбувається в умовах індивідуальної або спільної діяльності, спілкування з ровесниками або старшими шляхом спостереження за поведінкою та діяльністю інших людей, їх наслідування, а також у процесі сприймання та аналізу інформації у засобах масової інформації.

Перелік рекомендованих джерел

1. Адаптація дитини до школи /Упоряд. С. Максименко, К. Максименко, О. Главник - К.:Мікрос-СВС,2003.-2003.-111с.
2. Бех. І. Д. Виховання особистості /І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272с.
3. Бухлова Н.В.,Мазуренко Л.М. Вивчення ефективності діяльності педагога-вихователя / Н. В. Бухлова, Л.М.Мазуренко. Діагностика у виховному процесі / К.І. Приходченко, Л.Є. Литвин. – Х.:Вид. група «Основа»,2006. –160с.
4. Вікова та педагогічна психологія: Навч.посіб. / . О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2009. – 400с.
5. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / О.Г.Видра– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 112 с.
6. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб./ О. І. Власова – К.:Либідь, 2001. – 400с.
7. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб./Н. П. Волкова. – К.: ВЦ "Академія", 2006. – 256 с.
8. Заброцький М. М. Педагогічна психологія /М. М. Заброцький. – К.: МАУП, 2000. - 100с.
9. Ілляшенко Т. Д. Чому їм важко вчитися?: Метод. посіб. /Т. Д. Ілляшенко - К.:Видавництво «Початкова школа»,2003.-125с.
10. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб./В.П.Кутішенко – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 128 с.
11. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: практикум / Т. М. Лисянська. – К.: Каравелла, 2009. – 224с.
12. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: Навч. посіб. –2-ге вид. /Т. М. Лисянська. – К.: Каравела, 2012.-264с.
13. Максименко С. Д., Заброцький М. М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) /С. Д. Максименко, М. М.Заброцький. – К.:Главник, 2005. –112с.
14. Проколієнко Л. М. Педагогічна психологія / Л.М. Проколієнко, Д.Ф. Ніколенко. - К.: Рад. школа, 1991.
15. Подоляк Л., Главник О. Основи педагогічної психології /Л. Подоляк, О. Главник - К.: Главник, 2006. – 112 с. (серія «Психологічний інструментарій»).
16. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія / В. М. Поліщук. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 220 с.
17. Поніманська Т. І. Інноваційні педагогічні технології [Текст] : навч. посіб./ Поніманська Т. І., Дичківська І. М. - К. : Слово, 2004. - 351 с.
18. Савчин М.В. Педагогічна психологія: Навч. посіб./ М.В.Савчин – К.: – Академвидав, 2007. – 424 с.
19. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти [Текст] : посібник / О. Я. Савченко. - К. : СПД "Цудзинович Т.І.", 2007. - 204 с.

20. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти:Піручн./ О.Я.Савченко.- К.:Грамота,2012.-504с.
21. Семиченко, В. А. Психологія педагогічної діяльності [Текст] : навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335 с.
22. Сергеєнкова О. П. Педагогічна психологія. Навч. посіб. /О. П. Сергеєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168с.
23. Степанов О.М. Педагогічна психологія: Навч. посіб./О. М. Степанов. – К.:Академвидав, 2011 – 402с.
24. Туріщева Л. В. Психолого-педагогічні аспекти уроку/ Л. В.Туріщева-Х.:Вид.група «Основа»,2007.-128с.
25. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. та доп. /І. М. Цимбалюк – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 464с.
26. Яблонко В. Я. Психолого – педагогічні основи формування особистості: Навч. посіб./ В. Я. Яблонко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 258 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека МДУ, Філатова,16 - <http://msu.edu.ua/library/>
2. Мукачівська міська централізована бібліотека, ім. О.Духновича, вул. Духновича, 1 <http://www.muklib.mk.uz.ua/>
3. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф.Потушняка. м.Ужгород, вул. Проспект Свободи, 16 - <http://biblioteka.uz.ua/>
4. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>
5. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>

Навчально-методичне видання

Барчій Магдалина Степанівна
Алмашій Іван Іванович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Для студентів спеціальності «Практична психологія» денної та
заочної форми навчання

Видруковано у редакційно-видавничому центрі МДУ
89600 м. Мукачево
вул. Ужгородська, 26
тел. 2-11-09

